

6 października 2014 r., nie doczekawszy 79. urodzin, zmarł prof. dr hab. Ramūnas Katilius, wybitny fizyk teoretyk, jeden z twórców współczesnej kinetycznej teorii fluktuacji.

Ramūnas był nie tylko wielkim fizykiem. Litwa straciła także filologa i aktywnego działacza społecznego.

Ramūnas Katilius urodził się w Kownie. Jego ojciec był nauczycielem w gimnazjum, później wykładał w Instytucie Pedagogicznym. Matka, absolwentka Sorbony, również została docentem Instytutu Pedagogicznego. W domu Katiliusów panowała atmosfera sprzyjająca nauce, kulturze i wolności, również w szkole Ramūnas stykał się z wybitnymi ludźmi. W 1954 r. ukończył z wyróżnieniem szkołę średnią i miał wówczas wiele możliwości wyboru dalszej edukacji. Sam tak o tym opowiadał: „Nauki humanistyczne odrzuciłem, bo wydawały mi się podległe marksistowskiej ideologii i władzy. Byłem laureatem olimpiad matematycznych, ale czułem, że matematyka jest dla mnie zbyt abstrakcyjna, że wymaga specyficznego talentu. Pozostała fizyka – fizyka teoretyczna. Możliwe, że w innych okolicznościach wybrałbym coś innego – na przykład prawodawstwo. Ale swojego wyboru nie żałuję – dzięki niemu zyskałem życiową niezależność”.

W 1959 r. Ramūnas ukończył studia na Wydziale Matematyki i Fizyki Uniwersytetu Wileńskiego. Karierę naukową rozpoczął na Litwie – do 1966 r. pracował w Instytucie Matematyki i Fizyki Litewskiej Akademii Nauk. W 1966 r. wyjechał do Leningradu i tam kontynuował pracę naukową. W 1969 r. obronił pracę doktorską i uzyskał stopień kandydata nauk matematyczno-fizycznych; habilitował się w 1986 r. W 1988 r. wrócił na Litwę i został zatrudniony w Instytucie Fizyki Półprzewodników, a w latach 1995-2013 pracował w Laboratorium Zjawisk Fluktuacyjnych. Napisał wiele artykułów naukowych i trzy monografie. Wykładał na Uniwersytecie Wileńskim i na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie (od 1993 r. był profesorem tej uczelni). „Jego prace są powszechnie znane także poza granicami Litwy. Prezentując wyniki badań podczas wielu międzynarodowych konferencji naukowych, Ramūnas Katilius zdobył uznanie w międzynarodowym środowisku fizyków”.

Po powrocie na Litwę aktywnie uczestniczył w życiu społecznym odradzającej się Litwy. Razem z prof. Česlovasem Kudabą, prof. Ireną Veisaitė, prof. Kęstutisem Nastopką, dr Nataliją Kasatkiną oraz innymi założył fundację Otwarta Litwa (Atviros Lietuvos fondas), a w latach 1990-2000 był członkiem zarządu tej fundacji. Cechowały go niezwykła erudycja, niespotykana tolerancja i wrodzona inteligencja.

Obszerna domowa biblioteka, przyjaźń z Tomaszem Venclovą i dostęp do księgozbioru tego ostatniego sprawiły, że Ramūnas Katilius zainteresował się literaturą, zapewne przyczyniły się też do bliskiej przyjaźni Ramūnasa z Josifem Brodskim. Brodski odwiedził Litwę po raz pierwszy w 1966 r. Przytulne mieszkanie Katiliusów na ulicy Liejyklos było oazą spokoju w burzliwym życiu poety. Znamienity badacz twórczości Brodskiego Denis Achapkin stwierdził: – Brodski kochał Wilno i wileński barok, ale zarówno Wilno, jak i wileński barok odkrył dzięki przyjaciółom, do których należał także Ramūnas Katilius. Kto wie, czy w światowej poezji pojawiłoby się „Divertimento litewskie”, gdyby Josifowi nie przydarzyła się przyjaźń z Ramūnasem. Ich bliska relacja trwała także po przeprowadzce Ramūnasa do Leningradu – aż do emigracji Josifa w 1972 r. W tym samym roku z

Leningradu wyjechał także Ramūnas.

Po śmierci Josifa Brodskiego Ramūnas Katilius starał się, by na Litwie uhonorowano pamięć o jego przyjacielu. Dzięki wysiłkom jego i Pranas Morkusa obok domu przy ulicy Liejyklos odsłonięto tablicę pamiątkową, w 2010 r. zorganizowano międzynarodową konferencję z okazji 70. rocznicy urodzin Josifa Brodskiego, wydano tom „Związki Josifa Brodskiego z Litwą” (2013), w którym znalazły się także wspomnienia Katiliusa. Powstało wówczas wiele artykułów, nagrywano wywiady, organizowano spotkania.

Swoje wspomnienia o Brodskim Ramūnas rozpoczął od słów Seamus Heaney: „Mówienie o nim w czasie przeszłym to afront dla gramatyki”.

Od dziś także o Ramūnasie będziemy już mówić w czasie przeszłym, jak wiele jednak jeszcze mamy o nim do powiedzenia.

Prof. Tomas Venclova

Pranas Morkus

Prof. Irena Veisaitė

Prof. Arvydas Matulionis

Prof. Kęstutis Nastopka

Dr Darius Kuolys

Birutė Vagrienė

Nina Mackevič

Rasa Rimickaitė

Diana Vilytė